Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедри фізики нетрадиційних енерготехнологій та екології, інформаційних технологій в фізико-енергетичних системах та комп'ютерної фізики

"**ЗАТВЕРДЖУЮ**"
В.о. директора
навчально-наукового інституту
комп'ютерної фізики та енергетики



_____ Ірина ГАРЯЧЕВСЬКА

"___" _____ 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Атестаційний екзамен

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень
галузь знань	10 Природничі науки
спеціальність	105 Прикладна фізика та наноматеріали
освітня програма	Прикладна фізика енергетичних систем
	Прикладна фізика нетрадиційної енергетики
	Комп'ютерна фізика
вид дисципліни	Обов'язкова
ННІ	комп'ютерної фізики та енергетики

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою Навчально-наукового інституту комп'ютерної фізики та енергетики

Протокол від "24" серпня 2025 року № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Костянтин НЄМЧЕНКО, доктор фізико-математичних наук, професор кафедри комп'ютерної фізики;
Ілля МАРУЩЕНКО, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри фізики нетрадиційних енерготехнологій та екології;
Ірина ГАРЯЧЕВСЬКА, кандидат технічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій в фізико-енергетичних системах.

Програму схвалено на засіданні кафедри фізики нетрадиційних енерготехнологій та екології

Протокол від "27" серпня 2025 року № 8

Завідувач кафедри фізики нетрадиційних енерготехнологій та екології

_____ Олександр КУЛИК
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму схвалено на засіданні кафедри інформаційних технологій в фізико-енергетичних системах

Протокол від "27" серпня 2025 року № 8

Завідувач кафедри інформаційних технологій в фізико-енергетичних системах

_____ Руслан СУХОВ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму схвалено на засіданні кафедри комп'ютерної фізики

Протокол від "26" серпня 2025 року № 8

Завідувач кафедри комп'ютерної фізики

_____ Костянтин НЄМЧЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)

Прикладна фізика енергетичних систем
назва освітньої програми

_____ Денис ПРОТЕКТОР
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)
Прикладна фізика нетрадиційної енергетики
назва освітньої програми

_____ Ілля МАРУЩЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)
Комп'ютерна фізика
назва освітньої програми

_____ Єгор НЄМЧЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією Навчально-наукового інституту комп'ютерної фізики та енергетики
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від "____" серпня 2025 року № _____

Голова методичної комісії Навчально-наукового інституту комп'ютерної фізики та енергетики

_____ Денис ПРОТЕКТОР
(підпис) (прізвище та ініціали)

Частина 1.

Молекулярна фізика та початок статистичної фізики

Предмет молекулярної фізики. Маси атомів і молекул. Кількість речовини. Агрегатний стан речовини. Модель ідеального газу. Закони ідеального газу. Барометрична формула.

Випадкові події та величини. Ймовірність. Розподіл Гауса. Макроскопічний і мікроскопічний стани системи. Постулат рівноймовірності мікростанів. Ергодична гіпотеза.

Розподіл Максвела. Розподіл молекул за швидкостями. Вивід розподілу Максвела. Характеристичні швидкості молекул. Частота ударів молекул об стінку. Число молекул у різних ділянках розподілу Максвела. Експериментальна перевірка розподілу Максвела.

Флуктуації. Відносна величина флуктуацій. Статистична вага. Ентропія. Формула Больцмана для ентропії. Теорема Нернста.

Поняття про ансамблі. Ансамбль Гібса, ергодична гіпотеза, розподіли Гібса, Ферміа-Дірака, Бозе-Ейнштейна, Максвелла-Больцмана. Принцип детальної рівноваги.

Кінематичні характеристики молекулярного руху. Поперечний переріз. Середня довжина вільного пробігу. Експериментальне визначення поперечного перерізу зіткнень. Частота зіткнень. Середня довжина вільного пробігу.

Тиск і температура. Основне рівняння кінетичної теорії газів. Вимірювання тиску. Термометри. Міжнародна практична шкала температур. Абсолютний нуль температур.

Розподіл Больцмана. Обґрунтування розподілу Больцмана. Суміш газів у посудині. Співвідношення між розподілами Максвела і Больцмана. Атмосфери планет. Експериментальна перевірка розподілу Больцмана.

Розподіл енергії за ступенями свободи і броуновський рух. Теорема про рівнорозподіл кінетичної енергії за ступенями свободи. Броунівський рух і його опис. Обертальний броунівський рух. Експериментальне визначення сталої Больцмана.

Гази з **міжмолекулярною взаємодією і рідини.** Сили міжмолекулярної взаємодії. Іонний зв'язок. Ковалентний зв'язок. Сили Ван-дер-Ваальса. Структура рідин.

Частина 2.

Термодинаміка

Перший принцип термодинаміки. Робота. Теплота. Внутрішня енергія. Фізичний зміст першого принципу. Функції стану і їхні повні диференціали. Рівноважні і нерівноважні процеси. Оборотні і необоротні процеси.

Теплоємність. Теплоємність при постійному об'ємі. Теплоємність при постійному тиску для ідеального газу. Рівняння Роберта Майера.

Процеси в ідеальних газах. Ізобаричний процес. Ізохоричний процес. Ізотермічний процес. Адіабатичний процес. Політропний процес. Рівняння політропи.

Другий принцип термодинаміки. Циклічні процеси. Робота циклу. Коефіцієнт корисної дії. Цикл Карно. Коефіцієнт корисної дії циклу Карно. Теорема Карно. Другий принцип термодинаміки у формулюваннях Кельвіна і Клаузиуса. Еквівалентність формулювань Кельвіна і Клаузиуса. Холодильна машина.

Абсолютна термодинамічна шкала температур. Поняття від'ємної абсолютної температури. Друга теорема Карно. Нерівність Клаузиуса. Ентропія як функція стану. Статистичний характер другого принципу термодинаміки. Зміна ентропії в необоротних процесах. Парадокс Гіббса. Приклади розрахунків ентропії і її змін.

Реальні гази. Відхилення властивостей реальних газів від властивостей ідеальних газів. Рівняння Ван-дер-Ваальса, Фізичний зміст сталих, що входять до рівняння Ван-дер-Ваальса. Ізотерми Ван-дер-Ваальса. Метастабільні стани. Порівняння висновків з рівняння Ван-дер-Ваальса з експериментальними даними. Внутрішня енергія газу Ван-дер-Ваальса.

Ефект Джоуля - Томсона. Диференціальний та інтегральний ефекти Джоуля - Томсона. Ефект Джоуля -Томсона для газу Ван-дер-Ваальса. Скраплення газів. Властивості речовини при низьких температурах.

Фазові переходи

Перехід з газоподібного стану в рідкий. Експериментальні ізотерми. Критичний стан. Область двухфазових станів. Насичена пара. Правило важеля. Фазові переходи першого роду. Рівняння Клапейрона - Клаузиуса. Кристалізація і плавлення. Сублімація. Фазові діаграми. Поліморфізм. Фазові переходи другого роду і їхні приклади.

Частина 3

Рідини та поверхневі явища, кристали

Вільна поверхнева енергія. Поверхневий натяг. Умова рівновага на границі двох рідин і на границі рідина - тверде тіло. Тиск під скривленою поверхнею. Капілярні явища.

Випаровування і кипіння рідин. Сутність динамічної рівноваги на межі пар - рідина. Тиск насичених парів поблизу скривленої поверхні рідини. Перегріта рідина. Бульбашкові камери. Переохолоджена пара. Камера Вільсона.

Рідкі розчини, їхні кількісні характеристики. Розчинність. Теплота розчинення. Ідеальні розчини. Закон Рауля. Закон Генрі. Залежність розчинності від температури. Приклади найпростіших діаграм стану бінарних сумішей.

Осмотичний тиск. Механізм його виникнення. Закономірності осмотичного тиску. Прояв осмотичного тиску.

Основні якісні відомості про сплави, тверді розчини .

Процеси переносу

Види процесів переносу (теплопровідність, дифузія, в'язкість). Процеси переносу в газах і коефіцієнти, що характеризують процеси переносу в них.

Фізичні явища в розріджених газах. Визначення вакууму. Теплопередача, дифузія і тертя при малих тисках. Основні відмінні риси явищ переносу у твердих тілах і рідинах у порівнянні з явищами переносу в газах.

Критерії оцінювання знання

1. Екзаменаційний білет буде мати 35 питання, з них:
   - 10 питань по 4 бала;
   - 10 питань по 3 бали;
   - 15 питань по 2 балів.

Виконання кожного завдання білета оцінюється балом за таблицею:

№ з/п	Кільк. балів	При оцінці відповіді натеоретичні питання	При оцінці розв'язання задачі
1	0	Виявлено, що студент виявив академічну недоброчесність	
2	1-20	Наведено лише визначеннятермінів, які входять до формулювання питання	Записано коротку умову, наведено діаграму або рисунок до задачі, записано основні закони з цієї теми
3	21-40	Наведено лише загальнівідомості	Додатково до п. 2 вказано метод розв'язання задачі

4	41-60	Наведено нечітку відповідь	Додатково до п. 3 при правильному виборі методу розв'язання допущеногрубі помилки
5	61-80	Наведено відповідь з незначними помилками	Додатково до п. 3 при правильномувиборі методу розв'язання не доведено до кінця
6	81-90	Наведено правильну в цілому відповідь з порушеннями логіки викладення матеріалу або без належних ілюстрацій чи оформлення відповіді ускладнює розуміння тексту	Задачу доведено до правильноїкінцевої формули і на тому припинено розв'язання
7	91-100	Повна бездоганна відповідь	Здобуто правильну кінцеву формулута проведено її аналіз, перевірку на розмірність, вірно визначено числове значення.

Рекомендована література

1. Daniel V. Schroeder. An introduction to thermal physics. – Addison-Wesley, 2000.
2. David Tong. Lectures on Statistical Mechanics. – University of Cambridge, 2012.
3. David Tong. Lectures on Kinetic Theory. – University of Cambridge, 2012.
4. Kardar M. Statistical Physics of Particles. – Cambridge University Press, 2007.
5. Буляндра О.Ф. Технічна термодинаміка: Підручн. для студентів енерг. спец. вищ. навч. закладів. – К.: Техніка, 2001.

Інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції

1. Mehran Kardar. Сторінка автора на сайті MIT (Massachusetts Institute of Technology), що містить відео-лекції з курсів "Статистична теорія частинок" і "Статистична теорія полів": http://www.mit.edu/~kardar/teaching/index.html.
2. David Tong. Сторінка автора на сайті University of Cambridge, що містить конспекти лекцій з курсів "Статистична фізика" і "Кінетична теорія": http://www.damtp.cam.ac.uk/user/tong/teaching.html.

Програму атестаційного екзамену з дисципліни «Термодинаміка та молекулярна фізика» для освітньо-професійного рівня «Бакалавр» розроблено на основі чинних програм з дисциплін «Молекулярна фізика», «Термодинаміка та статистична фізика» для освітньо-професійного рівня «Бакалавр».